

תיאור המדד על-ידי עורכיו

לאחרונה מצאה לנכון הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית לפרסם דירוג של כתבי-עת משפטיים, הן ישראלים והן – בעיקר – זרים. המדד החדש זכה לשמה של עיר הקודש. לפי ההסבר המצורף לדירוג, הדירוג נועד הן לועדות המינויים הדנות בקידום של מרצים והן כדי לכוון חוקרים צעירים היכן לפרסם. המדד שפורסם מחלק את כתבי-העת לארבע דרגות: A, B, C ו-D. המדד מתיימר לספק "אמת-מידה כללית ואובייקטיבית יותר לאיכות המחקר". בקטגוריה הראשונה – A – נכללו רק 5.5% מ-549 כתבי-העת שדורגו; בקטגוריה השנייה – B – 18.2%; בקטגוריה השלישית – C – 27.3%; ובקטגוריה הרביעית – D – 49% מכתבי-העת.

האומנם מטרת המדד היא זו המוצהרת?

השאלה המטרידה הראשונה היא "מה לנו העבודה הזו?" מדוע אנשים נוהים אחר דירוגים של כתבי-העת, במקום להתייחס לכל מאמר לגופו, לקוראו ולחוות עליו דעה מקצועית ועניינית? ובכל זאת, נניח שנזקקים לדירוג של כתבי-העת. רוב מכריע של כתבי-העת שב"מדד ירושלים" הם אמריקניים. בארצות-הברית מתפרסמים כמה מדדים ידועים, כגון מדד Washington & Lee. בנוסף, מקובל להתייחס לדירוג בתי-הספר האמריקניים למשפטים כאינדיקציה לרמת כתב-העת הכלליים שלהם. מנין היומרות הבאה לידי ביטוי בכך שדווקא ישראלים יערכו דירוג טוב של כתבי-העת האמריקניים? הועדה מסבירה זאת בכך שבמדדים האמריקניים אין ביטוי הולם לכתבי-עת באנגלית שאינם אמריקניים (כגון אנגליים, קנדיים, אוסטרליים) ובוודאי שלא לכתבי-עת בעברית. אלא שעיון ברשימה מלמד שמספר כתבי-העת הלא אמריקניים קטן. אם רוב מכריע של כתבי-העת הם אמריקניים, ניתן היה להמשיך ולהתייחס למדדים האמריקניים, ולכל היותר לערוך רשימה של כתבי-עת שאינם אמריקניים ולהציע להם דירוג – בין אם עצמאי ובין אם על הסקאלה האמריקנית (כגון להעריך כתב-עת אנגלי כשווה ערך למקום 100 במדד האמריקני של Washington & Lee). היומרה לדרג את כתבי-העת האמריקניים צורמת כבר בעצם הבחירה בכ-500 כתבי-עת בלבד, כשבמדד האמריקני מופיעים כאלף כתבי-עת. הנה כבר נפסלו כמה מאות כתבי-עת כבלתי ראויים אפילו לדירוג... למעשה, הייתה הסלקציה הראשונית אכזרית עוד יותר: "בשלב הראשון, גיבשה הוועדה רשימה של כחמש מאות כתבי-עת (מתוך קרוב לאלפיים כתבי עת משפטיים אקדמיים באנגלית)". על סמך מה?

* פרופ' בועז סנג'ור הוא ראש החטיבה למשפט פלילי ולקרימינולוגיה במרכז האקדמי למשפט ולעסקים (ברמת-גן).

האם המדד הוא אכן אובייקטיבי?

עורכי המדד כותבים שהמדד מספק "אמת-מידה כללית ואובייקטיבית יותר לאיכות המחקר" – לא ברור מהו הבסיס לקביעה זו. לפי תיאורם את עבודת הועדה, הם לא נזקקו למדד אובייקטיבי, כגון מספר הציטוטים של כתב-העת בכתבי-עת אחרים – כמקובל בעולם. אופן גיבוש הדירוג – לפי דברי ההסבר הנלווים אליו – היה באמצעות מעין (בלשוני) "ועדה מסדרת", של חמישה מרצים מהפקולטה בירושלים. "הוועדה קיימה שורה ארוכה של דיונים, ובכלל זה כעשר פגישות וכן דיונים נוספים בדוא"ל". אכן מרשים ביותר. בהמשך – "גיבשו דירוג שהועבר להתייחסויות של חברי הסגל של הפקולטה". כלומר: המדד גובש לא על-פי קריטריון אובייקטיבי כגון ציטוטים, אלא, כך נראה, על-פי אמונתם של חברי הועדה בפרט ושל חברי הפקולטה למשפטים שבאוניברסיטה העברית בפרט. אינני מפקפק בכך שהם מאמינים שגיבשו מדד טוב. אך בואו נהיה ריאליים ונשיב בכנות: האם מי מאיתנו חופשי מהנטייה הטבעית להעריך גבוה את כתבי-העת שבהם פרסם? הלא תמיד נשמור להם זכר נעורים? ניתן לשער שכתבי-העת שבהם פרסמו חברי הועדה בפרט וחברי הפקולטה המתיימרת בכלל זכו לחיבה יתרה בעת הדירוג. בגילוי נאות, אולי היה על חברי הועדה לפרסם גם נתונים על כתבי-העת שבהם פרסמו הם וחבריהם לפקולטה. בנוסף, הלא עדיף וראוי היה לשתף בעריכת הדירוג חברים מפקולטות שונות?

מי כאן פרובינציאלי? – חזרה לשאלת תכלית הדירוג

מעניין במיוחד הוא ההסבר ל"אמינותו המוגבלת" של מדד Washington & Lee המקובל מאוד בעולם: "...הוא בודק את היקף הציטוטים של מאמרים בכתבי-העת הכלולים ב-Westlaw, קרי, בראש ובראשונה, ציטוטים בכתבי-עת אמריקאיים שרבים מהם סובלים מפרובינציאליות." כשמחברים לטענה זו את העובדה שעורכי "מדד ירושלים" לא התאפקו וכללו בקטגוריה המכובדת מאוד B, שבה נכללו רק 100 כתבי-עת מכל העולם ורק 4 כתבי-עת בעברית, מחציתם (2) כתבי-עת של הפקולטה בירושלים (על סמך מה, למשל, דורג "שנתון המשפט העברי" בקטגוריה B, כש"משפט וממשל" ו"מחקרי משפט" מדורגים C?), קשה שלא לתמוה מי כאן פרובינציאלי...

הדירוג הגבוה מדי של כתבי-העת של הפקולטה בירושלים מחזירנו אל שאלת תכליתו של הדירוג. אילו אכן נועד לשפר את תהליך הקידום של מרצים באוניברסיטה העברית ולהדריך את המרצים הצעירים שלה היכן לנסות לפרסם, מתבקש היה לדרג את כתבי-העת של אותה פקולטה נמוך, שהרי בדרך-כלל קל יותר למרצה לפרסם מאמר בביתו; ובהתאם במהלך הפרוצדורה שלו לקידום מחשיבים מעט פחות מאמרים שפרסם בתוך הבית. לפיכך הדירוג

הגבוה שניתן לכתבי-העת הירושלמיים מלמד שנועד לפאר אותם ואת הפקולטה שלהם. גם פרסום הדירוג ברבים מלמד על כך.

הברון מינכהאוזן סיפר שבאחד ממסעותיו החל שוקע עם סוסו בביצה טובענית והיה בסכנה ממשית. מה עשה ברוב תושייתו? משך את הסוס ואת עצמו משיער ראשיהם, הרימם והוציאם מן המים אל חוף מבטחים...

יצירת הטיה קוגניטיבית

גם החלוקה לארבע קבוצות דירוג בלתי-שוות היא מטרידה. הציפייה הראשונה שלנו כשאנו שומעים על דירוג לארבע קבוצות היא שבכל דרגה יופיע מספר דומה של כתבי-עת. והנה, בדרגה A סווגו רק 5.5% מכתבי-העת שדורגו, ואילו בדרגה D סווגו 49% - בערך עשרת מונים. מהי ההצדקה לפיחות זה במעמד של כל-כך הרבה כתבי-עת (שלא לדבר על מאות כתבי-העת שכלל לא זכו לעלות לירושלים...)?

עברית מול אנגלית

כמעט כל כתבי-העת שבדירוג הם באנגלית. שם אכן יש שפה משותפת. אך מחברי הדירוג התעקשו לשלב לתוכו את כתבי-העת הישראליים. להערכתי, מוטב היה לקבוע להם דירוג נפרד, ורצוי אובייקטיבי – כמו זה שהציע לפני שנים אחדות פרופ' רונן פרי. מעניין לציין שהדירוג שלו, המבוסס על ציטוטים, שונה מאוד מזה של חברינו הירושלמים. מכיוון שכמעט כל כתבי-העת בעברית שלא שפר גורלם להיערך באוניברסיטה העברית ממוקמים בקטגוריה המשפילה D, המסר המשתמע מן הדירוג הוא: אם אתם רוצים להתקדם, אל תפרסמו בעברית. האם זהו מסר נכון? האם אין חשיבות מיוחדת לכתובת מאמרים בעברית ולפיתוח המשפט הישראלי? אם לא אנו – מי יעשה זאת? הקנדים? האנגלים?

כמות מול איכות

הועדה המסדרת (ועדת הדירוג) כותבת כך: "המדד... מתיישב עם התפיסה שמצוינות אקדמית נמדדת בראש ובראשונה לפי איכות הפרסומים, חדשנותם וחשיבותם, ולא-דווקא לפי כמותם". אילו היה לנו דירוג מהימן ותקף, אזי בוודאי שעדיפים 5 מאמרים בקטגוריה B על פני 5 מאמרים בקטגוריה D. אך זוהי תשובה פשוטה לשאלה קלה. מה עדיף: 5 מאמרים באנגלית בקטגוריה B, או 50 מאמרים, שמהם 25 באנגלית (חלקם ב-B, חלקם ב-C, חלקם ב-D) ו-25 מאמרים בעברית (רובם ב-D, שהרי מרבית כתבי-העת הישראליים מדורגים נמוך במדד אוניברסאלי)? ההכוונה הירושלמית מובילה לא רק להתמקדות בפרסום בחו"ל תוך הזנחת המשפט הישראלי, אלא אף לתופעה המשונה של מרצים המגישים את אותו המאמר שוב ושוב לכתבי-עת שונים בעולם, בתקווה שיתקבל במקום גבוה יותר, במקום לפרסם את

המאמר ולהמשיך למחקר הבא. החשש מלפרסם בכתבי-עת שאינם נחשבים למובילים פוגע בפוריות המחקר שלהם. לא תמיד סייג לחוכמה שתיקה.

ניסיון לשימור ההגמוניה או אפילו ליצירתה יש מאין

פעם הייתה לנו רק הפקולטה בירושלים. זקני תל-אביב מספרים שכאשר קמה הפקולטה בתל-אביב, התנשאו עליה הירושלמים. בתורן, התנשאו שתי הפקולטות הוותיקות על הפקולטות החדשות שבבר-אילן ובחיפה. וכשנפתחו שערי ההשכלה הגבוהה לציבור הרחב והוקמו המכללות למשפטים, מתנשאות עליהן הפקולטות שבאוניברסיטאות. גם חברי סגל במכללות אינם תמיד חופשיים ממגמה שלילית זו, וכך במכללות אחדות מתנשאים על האחרות. אך מצוינות אקדמית של סגל של פקולטה או בית-ספר למשפטים אינם נוצרים לא באמצעות התנשאות חסרת בסיס ולא באמצעות מדדים סובייקטיביים בעליל, אלא באמצעות מצוינות אקדמית של חברי הסגל, מחקרים ופרסומים טובים – הן בארץ והן בחו"ל, לצד הוראה טובה. כתבו יותר ודרגו פחות. אנו לא ב"כוכב נולד" ולא ב"רוקדים עם כוכבים".